

informatie geen behoefte heeft, evenmin aan controversiële of gevoelige kwesties (zoals de monarchie), terwijl men de feestgangers ook niet met diepgaande historische analyses wilde lastig vallen. In I is het informatiegehalte in het algemeen gesproken wat hoger. W. R. E. Velema schrijft over de 'ideologische context van de eerste Nederlandse grondwet'. D. J. Elzinga over de betekenis van de Nederlandse grondwet in de negentiende eeuw. C. J. H. Jansen behandelt de klassieke grondrechten. Over grondwet en politiek in de eerste helft van de negentiende eeuw gaat het in de bijdrage van N. C. F. van Sas, terwijl H. te Velde de tijd daarna voor zijn rekening neemt. Onderwijs, leger, de gemeenten en het socialisme komen tenslotte aan de orde in de bijdragen van respectievelijk I. de Haan, W. Bevaart, N. Randraad en P. de Rooy. Aparte vermelding verdienen de 105 afbeeldingen, het merendeel prenten, en de bijbehorende bijdrage van F. Grijzenhout: 'De grondwet in beeld'.

Sommige bijdragen in II hebben meer het karakter van een essay, zoals de inleiding van J. P. H. Donner ('Grondwet en constitutie in de toekomst') en 'De staat van de rechtsstaat', van A. W. H. Docters van Leeuwen, beide heel levendig, maar waar het over ging is mij althans niet bijgebleven. Daarnaast zijn er bijdragen van R. B. Andeweg ('Representativiteit van het vertegenwoordigend stelsel'); H. van Gunsteren ('Kwade kansen van good governance'); H. M. Dupuis ('De grondwet als moreel document'); A. C. Zijdeveld (met een 'cultuursociologische overweging'); H. B. Entzinger (multiculturele samenleving); C. R. Niessen, met een interessant stuk over de Europese integratie als 'uitdaging' voor de grondwet, en met een 'uitleiding' waaruit al is geciteerd; E. Dommering (informatiemaatschappij) en P. B. Cliteur ('De constitutionele positie van het openbaar ministerie').

S. Faber

R. van der Woude, W. van der Schuit, *Oude tradities, nieuwe ambities. 200 Jaar Academisch ziekenhuis Groningen* (Hilversum: Verloren, 1998, 477 blz., ISBN 90 6550 594 6).

Het historisch bedrijf vaart wel bij de jubilea van grote instellingen. De medische sector heeft al heel wat opdrachten verleend. Die hebben onder meer geresulteerd in een flinke reeks gedenkboeken over ziekenhuizen, met M. J. van Lieburg als veruit productiefste auteur. Ook over psychiatrische ziekenhuizen zijn inmiddels tal van gedenkboeken verschenen, onder andere van de kant van het Trimbos instituut.

Het boek van Van der Woude en Van der Schuit over *200 Jaar Academisch ziekenhuis Groningen* had een tweeledige aanleiding: de in 1997 in gebruik genomen nieuwbouw en het 200-jarig bestaan van het AZG. Aangezien over de eerste 175 jaar al eerder min of meer uitvoerig was gepubliceerd, staat in deze nieuwste publicatie de laatste kwart eeuw centraal, zonder dat overigens de voorgaande periode buiten beeld blijft. Het eerste hoofdstuk is aan de geschiedenis van de oprichting in 1797 tot ongeveer 1970 gewijd. Verder is gekozen voor een thematische aanpak. Een eerste thema betreft de veranderingen in organisatie, beheer en bestuur (hoofdstuk 2), inclusief de relatie tussen het AZG en de RUG (hoofdstuk 3). Het tweede thema, met vier hoofdstukken, raakt de kern van het werk in het AZG: patiëntenzorg, onderwijs en onderzoek. Hierover zo meteen meer. Als derde thema figureert de regionale verankering van het AZG (hoofdstuk 8). Daarbij wordt onder meer aandacht besteed aan de relatie tussen het AZG en de andere ziekenhuizen in de drie noordelijke provincies, de beeldvorming over het AZG, de economische stimulansen die van het AZG zijn uitgegaan, en de wisselwerking met de lokale en regionale politiek.

De auteurs baseren hun verhaal voor een belangrijk deel op het directie-archief van het AZG

en op zo'n tachtig interviews met direct of meer op afstand betrokkenen. Het resultaat is een informatief en mooi geïllustreerd boek. De laatste kwart eeuw laat een ongekende groei van de organisatie en een transformatie van de klinische zorg qua mogelijkheden en wensen zien. Inderdaad maken de hoofdstukken over organisatie, bestuur en beheer duidelijk hoeveel ervoor kwam kijken om de condities te creëren voor uitbreiding van de capaciteit en voor technologische vernieuwing, en dat terwijl Den Haag aanvankelijk dwars lag en bovendien rond 1980 een politiek van bezuinigingen inzette.

De klinische zorg komt meer of minder direct ter sprake in de hoofdstukken 4 tot en met 7 over het AZG als werkplaats voor onderwijs, zorg en onderzoek, de topklinische zorg in het AZG, het verplegen, en de dienstverlening en technologische ontwikkeling. Bij de topklinische zorg concentreren de auteurs zich op de thoraxchirurgie en de transplantatiegeneeskunde, twee terreinen die een razendsnelle ontwikkeling hebben doorgemaakt. Het hoofdstuk over de verpleging demonstreert hoe kwetsbaar de ziekenhuisorganisatie eigenlijk is. Technisch mag er inmiddels veel mogelijk zijn, menselijke zorg blijft onmisbaar. Zo leidde een tekort aan verplegenden in de zomer van 1975 tot 'beddensluitingen'. Al vanaf de jaren vijftig had het AZG moeite om aan voldoende gekwalificeerde en leerling-verplegenden te komen. In de tweede helft van de jaren zeventig ging het roer om met de instelling van een Hogere beroepsopleiding tot verpleegkundige in Groningen, waarna afschaffing van de inservice-opleiding al spoedig volgde. Dit betekende onder meer dat vanaf 1986 alleen nog gediplomeerde verpleegkundigen in dienst waren die bovendien een grote mate van individuele zelfstandigheid en verantwoordelijkheid kregen toebedeeld. Desalniettemin beweren de auteurs dat verplegen een typisch vrouwenberoep blijft. Of mannelijke verpleegkundigen in het AZG zoveel minder goed vertegenwoordigd waren dan elders — landelijk gezien maakten mannen in 1979 een kwart uit van degenen die slaagden voor het diploma A, maar in 1986 nog slechts een-zesde — valt niet uit het verhaal op te maken. Zij worden domweg niet vermeld en dat is jammer juist nu een heel hoofdstuk aan het belangrijke onderwerp verplegen is gewijd.

Ook over de groep om wie het allemaal draait, de patiënten, komen we niet veel te weten. Dat was ook niet de opzet. Toch zou een hoofdstuk over de ziekenhuiservaringen van patiënten in gedenkboeken niet misstaan. Misschien iets voor een volgende onderneming?

Marijke Gijswijt-Hofstra

J. Zuurbier, H. Brandsma, B. Wagenaar, ed., *De lange herfst van 1799. De Russisch-Engelse invasie in polder en duin* (Castricum: Stichting Herdenking 1799, 1998, 248 blz., ISBN 90 9011823 3).

Hoewel de bundel is samengesteld door vogels van diverse pluimage — historici en niet-historici — zijn de auteurs er redelijk in geslaagd de landing in een wat wijder perspectief te plaatsen. In kort bestek weet Ijza Nieuwland dat duidelijk te maken in het hoofdstuk '1799. Prelude tot een invasie' en aan het eind van het boek in een 'Epiloog' over de gevolgen van de inval. Waar het allemaal om draait, de Engels-Russische invasie, en de gevechten met de Bataafse en Franse troepen, tot en met de wapenstilstand worden in een volgend hoofdstuk door Geert van Uythoven behandeld. Niet onbesproken blijft de schandelijke overgave van de Bataafse vloot aan de Britten. Helaas moet deze bijdrage, in tegenstelling tot die van Ijza Nieuwland en anderen, het zonder bronvermelding stellen. Dat de wapenstilstandsonderhandelingen tussen de Franse generaal Brune en de hertog van York uitliepen op een soort Engels dictaat is wel